

Nr 481.

Av herr **Schött m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 143, angående omorganisation av folk- och småskoleseminarierna.

I Kungl. Maj:ts proposition, nr 143, till innevarande års riksdag angående omorganisation av folk- och småskoleseminarierna föreslås utom indragning av de kvinnliga folkskoleseminarierna i Skara och Landskrona, vilken åtgärd föreslagits av kungl. skolöverstyrelsen, därjämte nedläggande av det kvinnliga folkskoleseminariet i Kalmar.

Förvisso är det, såsom i kungl. propositionen sid. 167 säges, »en allvarlig sak att nedlägga en gammal kulturinstitution med djupa rötter inom den bygd och det samhälle, som sett den framväxa och utvecklas».

I alldeles särskild grad synes oss detta yttrande gälla folkskoleseminariet i Kalmar. »Kalmar skolmästareseminarium» hör till de äldsta i riket och började sin verksamhet redan i januari 1843 och ändrades till kvinnligt år 1860. Såsom sådant har Kalmar alltsedan tjänstgjort med undantag för nioårsperioden 1866—1875. Det nuvarande Kalmarseminariet brukar räkna sina anor från det sistnämnda årtalet eller kanske snarare från 1877, då dess nuvarande lokaler å Rostad för första gången togos i bruk. Som anstalt för kvinnlig ungdoms uppfostran har Rostad förnämliga anor. Under åren 1859—1877 var Rostad platsen för nordens den tiden mest berömda flickpension, som samlade elever icke blott från skilda delar av vårt eget land utan också från grannländerna. När skolans aktade föreståndarinna, mamsell Cecilia Fryxell, på gamla dagar drog sig tillbaka från sin livslånga lärar- och fostrargärning, låg det henne om hjärtat, att hennes kära Rostad alltfört skulle förbliva en plats för kvinnlig ungdoms fostran. Detta var anledningen till att hon donerade Rostad till Kalmar folkskoleseminarium, som då ägde synnerligen bristfälliga lokaler. I donationsbrevet heter det: »Genom detta gåvobrev överlåter jag åt Svenska Kronan under full äganderätt den mig tillhöriga vid Calmar stad belägna egendomen Rostad med der befintliga åbyggnader och planteringar m. m., som dertill hörer, under villkor, att nämnda egendom för all framtid kommer att användas uteslutande för det till Calmar förlagda folkskollärarynnesseminarium eller ock, om detta skulle upphöra, för annan offentlig eller med statsmedel understödd och under statens tillsyn ställd undervisningsanstalt.»

När det i kungl. propositionen, sid. 122, säges, att intet lagligt hinder finnes för nedläggande av Kalmar folkskoleseminarium, så är detta utan tvivel ur juridisk synpunkt fullt riktigt, om, såsom på annat håll i propositionen föreslås, lokalerna komma att användas till ett statligt småskoleseminarium. Det måste dock sägas, att det kungl. förslaget icke vittnar om pietet mot donatorn, ty man kan med visshet påstå, att Cecilia Fryxell aldrig skulle donerat Rostad till ett småskoleseminarium, utan har helt naturligt tänkt sig en undervisningsanstalt på lägst samma nivå som ett folkskoleseminarium.

Kalmar folkskoleseminarium intager i flera avseenden en särställning bland seminarierna i riket. Som framhållits är det grundat genom en donation. Den Fryxellska skolan var icke blott en skola utan även ett hem. I detta avseende synes seminariet på ett lyckligt sätt ha bevarat traditionerna. Ingen, som gjort bekantskap med det nutida Rostad, har kunnat undgå att få en förnimmelse av denna för seminariet karakteristiska hemstämning. Ingen svensk skola har heller som Rostad förstått att så binda de sina vid sig med hemmets band. Ett talande bevis härför är Rostads elevförbund, bildat 1904, en i vårt lands skolhistoria säkerligen enastående sammanslutning. Denna förening räknar nu över 1,000 årsavgiftsbetalande medlemmar, därav omkring 900 *tjänstgörande folkskollärarinnor*. Det torde vara svårt att finna någon annan skola, där man så noga och intresserat följer alla forna elevers öden som på Rostad. I en matrikel över »rostaditer», som ingick i elevförbundets årsskrift 1930, upptogos adresser, uppgifter om anställning m. m. för praktiskt taget alla nu levande från Rostad utexaminerade folkskollärarinnor till ett antal av 1,540. Genom upprättande av ett elevhem och en lånefond har elevförbundet sökt vara till gagn för rostadseleverna. Genom sin varje år utkommande årsskrift har det sökt uppehålla kontakten mellan de forna eleverna och seminariet och ömsesidigt förmedla pedagogiska erfarenheter och rön. På senaste tiden har förbundet även på sitt program upptagit pedagogiska undersökningar. Början har gjorts med en omfattande undersökning av den mekaniska räknefärdigheten i de svenska folkskolorna, en undersökning, vid vilken förbundets medlemmar i stor utsträckning medverkat och vars resultat lova att bli av betydelse för räkneundervisningen i folkskolorna. Det vore att beklaga, om detta forskningsarbete, för vilket Rostad nu utgör en central, skulle genom förbundets upplösning tvingas att upphöra.

Bibehållandet av Kalmar kvinnliga folkskoleseminarium synes oss vara en fråga av icke blott lokalt utan även av *allmänt kulturellt intresse*. Man är i vårt land angelägen om att bereda skydd för naturminnesmärken av olika slag. Man kan med skäl fråga sig, om icke något i kulturhänseende så egenartat som Rostads elevförbund vore värt att bevaras. Det bygger på så säregna förutsättningar i fråga om traditioner och miljö, att man måste anse det som ytterst osannolikt, att någon därmed jämförlig sammanslutning i framtiden skulle kunna komma till stånd i vårt land.

Man kan nu fråga sig, vilka skäl, som framtvingat förslaget om nedläggande av den gamla traditionsrika kulturinstitution, som benämnes Kalmar folkskoleseminarium. I kungl. propositionen (sid. 222) yttrar departementschefen: »Beträffande folkskoleseminarierna i Landskrona och Skara biträder jag skolöverstyrelsens förslag om dessas nedläggande. Genom nedläggande av seminariet i Landskrona skulle en väsentlig begränsning ske i utbildningsmöjligheterna för folkskollärarinnor för södra Sverige. Såsom ersättning för det indragna Landskronaseminariet föreslår jag, att seminariet i Växjö, som nu är avsett för manliga elever, omändras till ett folkskoleseminarium för uteslutande kvinnliga elever. Ett kvinnligt folkskoleseminarium i Kalmar skulle därigenom bliva överflödigt, och jag förordar, att detta sistnämnda seminarium indrages. Något lagligt hinder för dessa seminariers nedläggande förefinnes icke.»

Nedläggande av seminarierna i Landskrona och Skara är motiverat i skolöverstyrelsens förslag, för vilket redogöres i kungl. propositionen. Då nu i denna även föreslås nedläggandet av det kvinnliga seminariet i Kalmar, väntar man sig någon motivering för en så genomgripande åtgärd, men finner till sin överraskning inga som helst skäl angivna. Det blir därför nödvändigt att söka få fram de skäl, man väl ändå måste antaga ha funnits.

Man kan tänka sig dels geografiska hänsyn, dels hänsyn till förefintliga lokalutrymmen på respektive ställen. Utgår man som departementschefen från, att ett enda seminarium är tillräckligt för att fylla Sydsveriges behov av folkskollärarinnor och att detta därför bör ligga så centralt som möjligt, måste det erkännas, att Växjö har ett centralare läge än Kalmar, om man endast tänker på fastlandet och ej såsom sig bör även på Gotland, där enligt senaste folkskolematrikel mer än hälften av öns folkskollärarinnor äro utexaminerade i Kalmar. Avståndet mellan de två Smålandsstäderna är för övrigt så obetydligt, att man har svårt att tro, att detta skäl varit det avgörande, särskilt som å sid. 223 i berörda proposition framhållles, att avstånden från elevernas hem till seminarieorten med våra nuvarande kommunikationer icke spela på långt när samma roll som förr. Tvi-velsutän är detta fullt riktigt. För seminarieelevernas ekonomi spela utgifterna för tågresorna mindre roll än levnadskostnaderna å seminarieorten, och i detta hänseende torde det vara svårt att finna någon billigare seminariestad än Kalmar. Rektorn vid seminariet i Kalmar har meddelat, att elever från Norrland, som sökt inträde vid seminariet i Kalmar, uppgiva sig ha gjort detta av ekonomiska skäl, med tanke på de billiga inackorderingspriserna.

Då Kungl. Maj:t föreslår ett kvinnligt seminarium i Växjö som ersättning för det indragna Landskronaseminariet, kan man med skäl ifrågasätta, om det ej vore naturligare, att det *kvinnliga* Landskronaseminariets roll övertoges av det *kvinnliga* Kalmarseminariet än av det *manliga* Växjöseminariet. Det måste nämligen utan tvivel anses lämpligare att överlåta de kvinnliga elevernas utbildning på lärare, som äro väl förtrogna med just *kvinnlig*

ungdoms fostran. Även historiska skäl kunna åberopas till Kalmars förmån. Under tiden före 1904, det år, då folkskoleseminariet i Landskrona utexaminerade sin första årgång, tillgodosågs Skånes behov av folkskollärarynnor i övervägande grad av Kalmarseminariet. Ännu år 1901 voro av folkskollärarynnorna i Skåne 34,6 procent utexaminerade i Kalmar. Även under den följd av år, 1913—1926, då den ena av de två kvinnliga studentkurserna var förlagd till Kalmar, sökte sig de skånska studentskorna med förkärlek till Kalmar.

Av det ovan sagda torde framgå, att det sannolikt ej varit hänsynen till det geografiska läget, som föranlett Kungl. Maj:ts förslag om Landskronaseminariets förflyttning till Växjö i stället för till Kalmar. Det kan då tänkas ha varit hänsynen till de förefintliga lokalutrymmena på de bägge platserna. Utgår man såsom i kungl. propositionen gjorts från att folkskollärarynneutbildningen i Sydsverige bör tillgodoses genom ett enda kvinnligt dubbelseminarium, kan måhända med god vilja åt detta beredas utrymme men ett mycket knappt sådant vid seminariet i Växjö, under det att de för närvarande tillgängliga lokalerna i Kalmar äro otillräckliga för ändamålet. Det torde dock kunna förväntas, att Kalmar stad, som förut visat en erkännansvärd offervillighet, när det gällt att erbjuda lokaler för ett statligt småskoleseminarium, gärna skulle förklara sig beredd att bekosta erforderlig tillbyggnad till folkskoleseminariet, ifall det skulle ifrågasättas att till Kalmar förlägga ett dubbelseminarium. Ett sådant förslag till tillbyggnad av två flyglar med inalles 13 större rum överlämnades år 1925 av skolöverstyrelsen till Kungl. Maj:t. Då hade emellertid redan visat sig tecken till ett kommande läraröverskott, varför framställningen icke föranledde någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Genom detta tillbyggnadsförslag, som komme att utföras på stadens bekostnad utan någon som helst utgift för statsverket, bleve Kalmarseminariet i tillfälle att erbjuda väsentligt förmånligare lokalförhållanden än Växjö.

Det är ej vår avsikt att föreslå någon plan för ordnandet av folkskollärarynneutbildningen i södra Sverige. Vi vilja endast framhålla några möjligheter.

Utgår man i likhet med skolöverstyrelsen och Kungl. Maj:t från att två avgångsklasser äro tillräckliga för att tillgodose denna landsändas behov av kvinnliga folkskollärare, erbjuda sig framför allt de två möjligheterna: bibehållande av enkelseminariet i Kalmar jämte ett samseminarium antingen i Lund eller Göteborg, det förstnämnda alternativet i överensstämmelse med skolöverstyrelsens förslag, det senare i överensstämmelse med 1929 års seminariesakkunnigas, vilka dock även föreslog bibehållande av enkelseminariet i Landskrona.

En tredje möjlighet är att förlägga det av Kungl. Maj:t föreslagna kvinnliga dubbelseminariet för Sydsverige, innefattande en fyraårig linje och en studentkurs, till Kalmar i stället för till Växjö. Då ett sådant förslag ännu icke varit föremål för övervägande, anse vi oss böra något utförligare yttra oss om detta. Vi hava förut framhållit, att skillnaden mellan Kalmar och

Växjö i fråga om det geografiska läget ej kan anses vara av någon betydelse. Det är som förut nämnts också att märka, att till Sydsverige hör ej endast fastlandet utan även öarna Öland och Gotland. För en kvinnlig studentkurs' förläggning till Kalmar talar även det förut omnämnda förhållandet, att en sådan redan förut, nämligen under åren 1913—1926, varit förlagd till denna stad. Då denna kurs indrogs, förutsattes i statsverkspropositionen, att den enda återstående kvinnliga studentkursen skulle för framtiden alternera mellan Stockholm och Kalmar med 4 år på vardera stället. Denna tanke kom emellertid av vissa skäl ej att förverkligas. Av en viss betydelse torde det i alla händelser få anses vara, att den nuvarande lärarkåren å Rostad har en ganska god vana och erfarenhet i fråga om handledningen av kvinnliga studenter.

Vi hava hittills räknat med två kvinnliga avgångsklasser i södra Sverige. Detta antal motsvarar dock icke riktigt proportionen mellan kvinnliga och manliga folkskollärare inom området. Enligt uppgift av de seminariesakkunniga utgjorde år 1929 de kvinnliga lärarna 36,6 procent av hela antalet lärare i södra Sverige. De sakkunniga konstatera vidare en fortgående förskjutning i proportion till de kvinnliga lärarnas förmån. Anser man med skolöverstyrelsen 8 avgångsklasser vara erforderliga i Sydsverige, borde 3 stycken (37,5 procent) av dessa vara kvinnliga. En tänkbar lösning vore därför ett kvinnligt dubbelseminarium i Kalmar och ett samseminarium i endera av städerna Lund eller Göteborg.

De olika möjligheter för ordnandet av folkskollärrinneutbildningen i södra Sverige, som vi nu framställt, synas oss ådagalägga, att något sådant tvångsläge, som skulle nödvändiggöra att mot såväl seminariesakkunnigas som kungl. skolöverstyrelsens förslag nedlägga Kalmar gamla traditionsrika folkskoleseminarium, ingalunda kan anses vara för handen.

Med stöd av det anförda få vi därför hemställa,

att riksdagen ville besluta, att folkskoleseminariet i Kalmar måtte bibehållas antingen som ett kvinnligt enkelseminarium eller som ett kvinnligt dubbelseminarium med en fyraårig kurs och en kurs för studenter.

Stockholm den 14 mars 1932.

Helmer Schött.

Karl Magnusson
i Kalmar.

Karl Wirsell.

Arthur Heiding.

Sig. A. Carlsson.

Alfr. Werner.

Emil Gustafson.

Sten Waldem.

Th. Gardell,
Gans.

Gust. Svedman.

Albert Johansson.